

Old Photos Mirror the Past : Matchbox Covers

Mr. John Walker, a British chemist, invented matches in 1827 using wooden sticks dipped into a liquid mixture of antimony sulfide, potassium chlorate, and wood resin. When rubbed on a rough surface, the sticks would burst into flame. This type of match is called “Lucifer” meaning “the carrier of light”. Later in 1930, the French professor Charles Soria produced a better kind of match, in which wooden sticks were coated with yellow phosphorus which is easily flammable. However, since phosphorus was toxic and caused a fatal illness called Phossy Jaw, it was abandoned. In 1940, red phosphorus, which is safer when used, was discovered and used on match sticks with potassium chlorate. Red phosphorus is coated on the side of a match box, and the head of the match stick is thinly dipped with paraffin wax which serves as a conductor of heat from the head of the match to the stem of the match.

Matches were first introduced into Thailand from Sweden around the reign of King Rama V by Christian missionaries. Later, Japanese matches were imported and became widely used. Matchboxes of different brands are unique in design and labeling. Collectors of match boxes and labels compete to collect various styles and designs of match labels. Labels on matchboxes portray various figures, including human faces, fruits, flowers, historical events, and commercial advertisements. During the reign of King Rama VII, matches were invented and made by Thai people and this time saw a decrease in imported matches. Later on, matches became less and less popular due to their disadvantages; they don't work when wet, and they are less convenient to carry. Eventually, they were replaced by lighters which are more convenient to use.

The Office of National Archives has carried a set of match labels (1,343 pieces) for those who want to use them for academic research, or for other purposes. The service is available daily from Monday – Friday between 8:30 am – 4:00 pm, except on national holidays and on December 15 - 30 which is the time of the annual archives inspection.

Translated by Thanik Lertcharnrit

ภาพเก่า - เล่าอดีต :

ไม้ขีดไฟและหน้าก๊กไม้ขีดไฟ

นัยนา แยมสาข *

การเก็บสะสมหน้าก๊กไม้ขีดไฟ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รวบรวม จัดเก็บ สงวนรักษา และให้บริการเอกสารจดหมายเหตุ เอกสารจดหมายเหตุที่ให้บริการในหอจดหมายเหตุแห่งชาตินี้ ประกอบด้วย เอกสารจดหมายเหตุลายลักษณ์ เอกสารโสตทัศน-จดหมายเหตุต่าง ๆ อันได้แก่ ภาพ ฟิล์มกระจก ฟิล์มเนกาตีฟ ฯลฯ แผนที่แผนผังแบบแปลนต่าง ๆ รวมทั้งวัสดุสารสนเทศสมัยใหม่ต่าง ๆ เอกสารจดหมายเหตุที่ให้บริการอยู่ในหอจดหมายเหตุแห่ง

ชาติเหล่านี้ ล้วนเป็นเอกสารที่น่าสนใจสำหรับผู้สนใจใฝ่หาความรู้ ศึกษา ค้นคว้า วิจัยเกี่ยวกับประวัติและ พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ ที่มีข้อมูลอยู่ในช่วงเวลาของอายุเอกสารจดหมายเหตุนั้น ๆ ซึ่งในจำนวนเอกสารจดหมายเหตุที่ให้บริการอยู่ในหอจดหมายเหตุแห่งชาติเหล่านี้ เอกสารชุดหน้าก๊กไม้ขีดไฟเป็นเอกสารกลุ่มหนึ่งที่ น่าสนใจศึกษา ค้นคว้า และชื่นชมตามความชอบส่วนตัวได้ไม่น้อยทีเดียว

* นักจดหมายเหตุชำนาญการพิเศษ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร.

คำว่า “หน้า” ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้
 “หน้า น. ..., ด้านหนึ่ง ๆ ของวัตถุแบน ๆ อย่างกระดาษ เช่น หน้ากระดาษ หน้าของ...”
 คำว่า “กลัก” ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้
 “กลัก น. ..., สิ่งที่ทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็ก มีลิ้นชักเข้าออกได้ สำหรับบรรจุไม้ขีดไฟ เรียกว่า
 กลักไม้ขีดไฟ, กล่องไม้ขีดไฟ ก็เรียก”
 ดังนั้น “หน้ากลักไม้ขีดไฟ” จึงหมายถึง หน้ากระดาษแผ่นเล็ก ๆ ที่ติดอยู่บนกลักหรือกล่องไม้ขีดไฟ ที่มี
 รูปภาพต่าง ๆ ที่นักสะสมนิยมเก็บรวบรวมไว้ชื่นชม นั่นเอง
 ส่วนคำว่า “ไม้ขีดไฟ” ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ดังนี้
 “ไม้ขีดไฟ น. เครื่องขีดไฟชนิดหนึ่งซึ่งใช้ก้านไม้หรือก้านกระดาษชุบปลายข้างหนึ่งด้วยสารเคมีบางอย่าง
 ให้เป็นตุ่ม เรียกว่า หัวไม้ขีด มี ๒ ชนิด ชนิดหนึ่งใช้ขีดกับผิวที่ฉาบด้วยสารเคมีซึ่งมีฟอสฟอรัสแดงเป็น
 องค์ประกอบสำคัญทำให้เกิดไฟขึ้น อีกชนิดหนึ่งใช้ขีดกับผิวขรุขระทำให้เกิดไฟขึ้น”

หน้ากลักไม้ขีดไฟผลิตจากประเทศสวีเดน

ในภาษาอังกฤษให้คำจำกัดความของไม้ขีดไฟ
 ไว้ว่า

“A match consists of three basic parts: a head, which initiates combustion via various materials like phosphorous; a tinder substance to pick up and burn the flame, usually a piece of wood or cardboard; and a handle often the same as the tinder”

สำหรับประวัติของไม้ขีดไฟที่ใช้กันอยู่ใน
 ปัจจุบันนี้ มีพัฒนาการเริ่มมาจากการค้นพบ
 ธาตุฟอสฟอรัส (phosphorous) ที่นำไปใช้ทำ
 หัวไม้ขีดไฟในเวลาต่อมา เมื่อคริสตศักราช ๑๖๖๙
 (พุทธศักราช ๒๒๑๒) จากนั้นในปีคริสตศักราช
 ๑๖๘๐ (พุทธศักราช ๒๒๒๓) นายโรเบิร์ต บอยล์
 (Robert Boyle) นักฟิสิกส์ชาวไอริชได้นำฟอสฟอรัส
 มาเคลือบลงบนกระดาษชิ้นเล็ก ๆ และเคลือบไม้ชิ้น
 เล็ก ๆ ด้วยกำมะถัน (sulfur) แล้วนำมาขีดกันทำให้

เกิดเปลวไฟ เกิดเป็นกฎของบอยล์ (Boyle's Law) แต่ในตอนนั้นยังไม่มีการผลิตเป็นไม้ขีดไฟใช้ ต่อมาในคริสต์ศักราช ๑๘๒๗ (พุทธศักราช ๒๓๗๐) นายจอห์น วอล์คเกอร์ (John Walker, 1781 - 1859) นักเคมีและเภสัชกร ชาวอังกฤษ ได้ประดิษฐ์ไม้ขีดไฟขึ้น โดยไม้ขีดไฟที่นายจอห์น วอล์คเกอร์ประดิษฐ์ขึ้นในครั้งนั้นทำจากเศษไม้ซึ่งจุ่มปลายไม้ด้วยส่วนผสมของแอนติโมนีซัลไฟด์ (antimony sulfide) โพตัสเซียมคลอเรต (potassium chlorate) กาว (gum) และแป้ง (starch) เมื่อเอาไม้ขีดไฟที่ทำขึ้นนั้นไปขีดกับวัตถุอะไรก็ได้ที่มีผิวหยาบ เช่น กระดาษทราย ก็จะทำให้เกิดการเสียดสีจนเกิด

ประกายไฟขึ้น นายจอห์น วอล์คเกอร์ เรียกสิ่งประดิษฐ์ของเขาว่า “ไม้ขีดไฟ” (matches) ไม้ขีดไฟที่ประดิษฐ์ขึ้นนี้ยังมีปัญหาตรงที่ความไม่แน่นอนของการเกิดประกายไฟ คือขีดติดบ้างไม่ติดบ้าง นายจอห์น วอล์คเกอร์ ไม่ได้สนใจที่จะจดสิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์นี้ ดังนั้น เมื่อนายแซมมวล โจนส์ (Samuel Jones) ได้เห็นสิ่งประดิษฐ์ของนายจอห์น วอล์คเกอร์ จึงได้ตัดสินใจผลิตไม้ขีดไฟนี้ออกจำหน่าย โดยเรียกไม้ขีดไฟที่ผลิตออกจำหน่ายนี้ว่า “ลูซิเฟอร์” (Lucifers) ซึ่งหมายความว่า “ผู้ถือแสงสว่าง” ไม้ขีดไฟที่ผลิตออกจำหน่ายนี้ได้รับความนิยมมากโดยเฉพาะจากคนที่นิยมสูบบุหรี่ แต่ไม้ขีดไฟนี้เมื่อติดไฟจะมีกลิ่นไม่พึงประสงค์

หน้ากล่องไม้ขีดไฟผลิตจากประเทศเดนมาร์ก

หน้ากล่องไม้ขีดไฟผลิตจากประเทศสวีเดน

ในคริสต์ศักราช ๑๘๓๐ (พุทธศักราช ๒๓๗๓) ชาร์ลส์ โซเรีย (Charles Sauria) นักเคมีชาวฝรั่งเศส ได้ผลิตไม้ขีดไฟที่หุ้มปลายไม้ขีดด้วยฟอสฟอรัสขาว (white phosphorus) ซึ่งมีคุณสมบัติติดไฟได้ดี แต่ยังมีปัญหาตรงที่ฟอสฟอรัสขาวเป็นวัตถุมีพิษ ซึ่งมีผลทำให้คนงานในโรงงานไม้ขีดไฟนี้ป่วยเป็นโรคที่เรียกกันว่า “Phossy Jaw” โรคนี้ผู้ป่วยอาจมีอาการร้ายแรงถึงขั้นพิการและเสียชีวิตได้

ต่อมาในคริสต์ศักราช ๑๘๕๕ (พุทธศักราช ๒๓๙๘) ภายหลังจากที่มีการค้นพบฟอสฟอรัสแดงที่มีความปลอดภัยในการทำไม้ขีดไฟ นายโจฮัน เอ็ดวาร์ด ลันด์สตรอม (Johan Edvard Lundstrom) ชาวสวีเดน ได้จดสิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์ไม้ขีดไฟชนิดที่ปลอดภัยจากโรค “Phossy Jaw” ซึ่งเป็นต้นแบบของไม้ขีดไฟที่ยังคงผลิตใช้กันอยู่ถึงปัจจุบันนี้

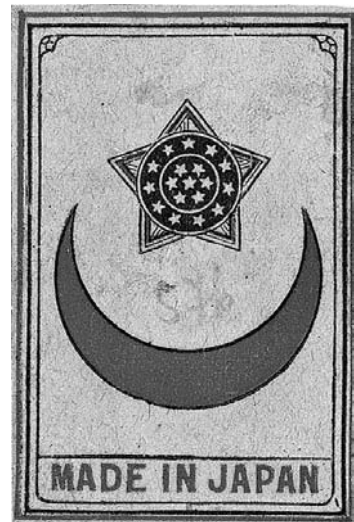
หน้ากล่องไม้ขีดไฟผลิตจากประเทศญี่ปุ่น

หน้ากล่องไม้ขีดไฟผลิตจากประเทศญี่ปุ่น

ส่วนหัวของไม้ขีดไฟชนิดนี้จะถูกหุ้มด้วยโบตัสเซียมคลอเรต ข้างกล่องไม้ขีดไฟจะถูกฉาบด้วยฟอสฟอรัสแดง เมื่อขีดไม้ขีดไฟโบตัสเซียมคลอเรตจะเสียดสีกับฟอสฟอรัสแดงทำให้เกิดปฏิกิริยาความร้อนมากพอที่จะทำให้จุดไฟติดได้ ไม้ขีดไฟนี้จะจุดได้ก็ต่อเมื่อขีดลงบนพื้นที่ที่เตรียมไว้เท่านั้น ส่วนวัสดุที่ใช้ทำก้านไม้ขีดไฟอาจเป็นไม้หรือกระดาษแข็งเคลือบด้วยขี้ผึ้ง แต่ไม่จะเป็นวัสดุที่ใช้ทำก้านไม้ขีดไฟได้ดีที่สุด ซึ่งไม่สำหรับทำก้านไม้ขีดไฟควรจะเป็นไม้สีขาว ไม่มีกลิ่น เนื้อไม้ไม่แข็งหรืออ่อนเกินไป ไม้ที่นิยมใช้ทำก้านไม้ขีดไฟ ได้แก่ ไม้มะยมป่า ไม้มะกอก ไม้ฮ้อยช้าง ไม้บ่ออกแตก ฯลฯ ไม้สำหรับทำก้านไม้ขีดไฟนั้นก่อนทำหัวไม้ขีดไฟจะต้อง

หน้ากล่องไม้ขีดไฟผลิตจากประเทศญี่ปุ่น

เอาปลายก้านไม้ขีดไฟที่จะติดหัวไม้ขีดไฟไปจุ่มขี้ผึ้ง พาราฟินก่อน เพื่อให้พาราฟินเป็นตัวส่งผ่านเปลวไฟ จากหัวไม้ขีดไฟไปสู่ก้านไม้ขีดไฟเพราะหากไม่มี พาราฟินเป็นตัวส่งผ่านเปลวไฟ พอขีดไฟที่หัวไม้ขีดไฟติด ไฟก็จะดับทันทีที่ไม่ลามไปยังก้านไม้ขีดไฟ หากเนื้อไม้ของก้านไม้ขีดไฟแข็งเกินไป ก้านไม้ขีดไฟ ก็จะไม่ดูดซึมพาราฟิน หรือหากเนื้อของก้านไม้ขีดไฟ อ่อนเกินไป ก้านไม้ขีดไฟก็จะไม่คงรูปเป็นก้านตรง ๆ ได้

ในคริสต์ศักราช ๑๘๘๙ (พุทธศักราช ๒๔๓๒) นายโจชัว ปูเซย์ (Joshua Pusey) ได้ประดิษฐ์ไม้ขีดไฟแบบแผงขึ้น (matchbook) แต่การจดสิทธิบัตรมี ปัญหาเพราะรูปแบบไม้ขีดไฟแบบแผงนี้ไปเหมือนกับ ไม้ขีดไฟแบบแผงที่บริษัทไม้ขีดไฟตราเพชร (the Dimond Match Company) ต่างกันเฉพาะที่ที่ขีดไฟ โดยที่ขีดไฟของนายโจชัว ปูเซย์ อยู่ด้านใน แต่ที่ ขีดไฟของบริษัทไม้ขีดไฟตราเพชรอยู่ด้านนอก ซึ่งในที่สุดบริษัทไม้ขีดไฟตราเพชรได้ตกลงซื้อสิทธิบัตร จากนายโจชัว ปูเซย์ และจ้างนายโจชัว ปูเซย์ ทำงานให้ด้วย

หน้ากล่องไม้ขีดไฟผลิตจากประเทศญี่ปุ่น

ไม้ขีดไฟมีเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย ในยุคแรก ๆ ประมาณกลางรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ เป็นไม้ขีดไฟจากประเทศสวีเดนที่บาทหลวงซึ่งเข้ามาเผยแผ่ศาสนา นำเข้ามา จากนั้น จึงเป็นไม้ขีดไฟจากประเทศญี่ปุ่น ที่มีการนำเข้ามาจำหน่ายกันอย่างแพร่หลายมาก ไม้ขีดไฟเหล่านี้จะมีตราและสลากบนกล่องไม้ขีดไฟ หลากหลายรูปแบบ นักสะสมตราและสลากบนกล่องไม้ขีดไฟจะเรียกตราและสลากบนกล่องไม้ขีดไฟนี้ว่า “หน้าไม้ขีดไฟ” โดยนักสะสมจะรวบรวมสะสมหน้า

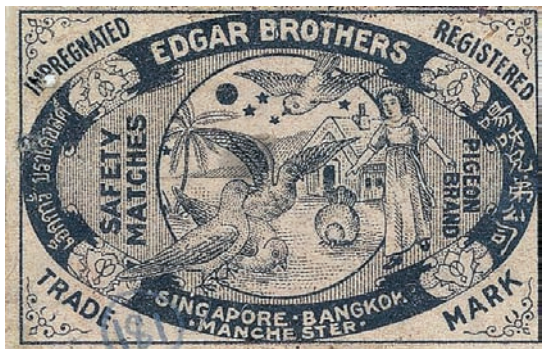
ไม้ขีดไฟ นิยมเก็บไว้ในสมุดบัญชีเล่มใหญ่ ๆ แล้วปิด กาวหรือเจาะกระดาษสอดม้วนไว้ ไม้ขีดไฟของญี่ปุ่น นั้นจะมีมากกว่าประเทศอื่นโดยจะมีรูปหน้าไม้ขีด หลายรูปแบบ เช่น รูปคน รูปสัตว์ รูปผลไม้ รูป ดอกไม้ ฯลฯ และจะมีคำว่า “เมต อิน เจแปน” เป็น ภาษาอังกฤษบอกไว้ข้างใต้หรือส่วนใดส่วนหนึ่ง ของหน้าไม้ขีดเพื่อบ่งบอกว่าไม้ขีดไฟนั้นผลิตมาจาก ประเทศญี่ปุ่น และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ยังคงมีการนำ เข้าไม้ขีดไฟจากประเทศญี่ปุ่น และหน้าไม้ขีดไฟ หรือที่เรียกกันว่าศิลปะบนกล่องไม้ขีดไฟยังคงเป็นภาพ วาดในหลากหลายรูปแบบให้นักสะสมเลือกสะสม ทั้งรูปคน รูปสัตว์ รูปผลไม้ รูปดอกไม้ รูปเพื่อการ โฆษณาสินค้า หรือแม้แต่รูปเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ

ต่อมา ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ คนไทยสามารถผลิตไม้ขีดไฟ ได้เอง ทำให้การนำเข้าไม้ขีดไฟจากต่างประเทศลดลง ในที่สุด โรงงานไม้ขีดไฟในไทยยุคต้น ๆ ได้แก่ บริษัท มินแซจำกัด ผลิตไม้ขีดไฟตรานกแก้ว ตรารถกบ บริษัทตั้งอา จำกัด ผลิตไม้ขีดไฟตรามิกกี้เมาท์ ตรามาวเพลิกซ์, บริษัทไทยไฟ ผลิตไม้ขีดไฟตรา ๒๔ มิถุนา เป็นรูปพระที่นั่งอนันตสมาคม เป็นที่ระลึก

ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย บริษัทเอเชียไม้ขีดไฟ จำกัด ผลิตไม้ขีดไฟชุด ก.ไก่ ข.ไข่ ซึ่งการผลิตหน้าไม้ขีดนี้ก็เพื่อให้ประชาชนที่ใช้ไม้ขีดไฟได้รับความรู้อีกทางหนึ่ง บริษัทสยามแมตซ์แฟกตอรี ภายหลังเปลี่ยนมาเป็นบริษัทไม้ขีดไฟไทย ผลิตไม้ขีดไฟตราธงไตรรงค์ ตราพระยานาค ซึ่งมีจำหน่ายมาจนถึงทุกวันนี้

ไม้ขีดไฟในปัจจุบันเริ่มลดจำนวนลงไปเรื่อยๆ ไม่ว่าจะเป็นโรงงานผลิตไม้ขีดไฟ หรือสินค้าที่ผลิตออกมาจำหน่าย เนื่องจากข้อจำกัดของไม้ขีดไฟกับการใช้ในบางสถานการณ์ เช่น ไม้ขีดไฟที่ขึ้นเพราะเปียกน้ำจะใช้ไม่ได้ ความไม่สะดวกในการพกพาไม้ขีดไฟไปตามสถานที่ต่าง ๆ ด้วยเทคโนโลยี และการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ จึงได้มีการผลิต “ไฟแช็ค” ขึ้นมาใช้แทนไม้ขีดไฟ ไฟแช็คนี้ใช้ได้สะดวกสบายกว่าไม้ขีดไฟ จึงสามารถสนองต่อความต้องการของคนในยุคใหม่ได้ดีกว่า ไม้ขีดไฟจึงกำลังจะกลายเป็นตำนานไปในที่สุด

เอกสารชุดหน้ากลักไม้ขีดไฟในสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ เป็นเอกสาร รหัสชุด ภอ.๐๐๔ หวญ ๒๘, ๒๙ และ ๓๐ จำนวน ๓ เล่ม ๑,๓๔๓ ภาพ ภาพหน้ากลักไม้ขีดไฟที่มีส่วนใหญ่วะบุว่าผลิตจากประเทศญี่ปุ่น (Made in Japan) ภาพหน้ากลักไม้ขีดไฟนี้มีรูปคนหลายเชื้อชาติ บุคคลสำคัญ รูปสัตว์หลาย ๆ ชนิด รูปผลไม้หลาย ๆ ชนิด รูปดอกไม้หลาย ๆ ชนิด รูปวิถีชีวิต รูปทิวทัศน์ รูปเพื่อการโฆษณา หรือแม้แต่รูปเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ฯลฯ แสดงให้เห็นว่าในยุคสมัยที่การผลิตและการใช้ไม้ขีดไฟเฟื่องฟูและได้รับความนิยมนั้น ประเทศญี่ปุ่นเป็นผู้ผลิตไม้ขีดไฟรายใหญ่รายหนึ่งที่ผลิตไม้ขีดไฟส่งออกไปจำหน่ายทั่วโลก

หน้ากลักไม้ขีดไฟผลิตจากประเทศญี่ปุ่น

หน้ากล่องไม้ขีดไฟผลิตจากประเทศญี่ปุ่น

เอกสารชุดหน้ากล่องไม้ขีดไฟนี้จัดทำให้บริการแก่ผู้สนใจศึกษา
ทั้งในแง่การค้นคว้าวิจัยและในแง่ที่มีความชื่นชมและสนใจส่วนตัว
ณ ห้องบริการเอกสารโสตทัศนจดหมายเหตุ (ห้องบูรฉัตร)
ระหว่างวันจันทร์ - ศุกร์ เวลา ๘.๓๐ - ๑๖.๐๐ นาฬิกา ยกเว้น
วันนักขัตฤกษ์ และระหว่างวันที่ ๑๕ - ๓๐ ธันวาคมของทุกปี
ซึ่งเป็นช่วงเวลาปิดบริการเพื่อตรวจสอบเอกสารประจำปี

หน้ากล่องไม้ขีดไฟซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่เคยมีผู้นิยมสะสมนี้ มีสิ่ง
ที่เป็นประโยชน์และน่าสนใจศึกษานอกเหนือจากศิลปะบนกล่อง
ไม้ขีดไฟแล้วก็คือ พันธุ์พืช บุคคล สัตว์ สิ่งของ คติความเชื่อ
เหตุการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งวิถีชีวิตของผู้คนในอดีตที่แฝงอยู่บนหน้า
กล่องไม้ขีดไฟแต่ละแผ่นนั้นนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

มหาวิทยาลัยรามคำแหง. “ประวัติไม้ขีดไฟ” ข้อมูลอ้างอิง : <http://www.lib.ru.ac.th/journal/match.html>,
มกราคม, ๒๕๕๔.

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ภาอ.๐๐๔ หนวญ ๒๘ ๒๙ และ ๓๐.

Bellis, Mary. “The History of Matches” [online]. Available: <http://inventors.about.com/library/inventors/blmatch.htm>, January, 2011.